

«ΤΟ ΚΟΥΡΔΙΣΤΟ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ»

«Οι συμβολισμοί που θίγει η ταινία γύρω από τα ζητήματα της βίας και της αυταρχικής εξουσίας»

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΩΝ ΗΧΟΥ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ

Νικόλαος Αναγνωστόπουλος- ΤΧ2011030
t11anag@ionio.gr

Πίνακας περιεχομένων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2. Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ	2
3. ΤΟ ΚΟΥΡΔΙΣΤΟ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ	3
3.1 Η ΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ	3
3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ.....	5
3.3 ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΙΓΟΝΤΑΙ: Η Βία, Η Αυταρχική Εξουσία και η Ένατη Συμφωνία του Beethoven	6
4. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	11
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	13
6. ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	13
6.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	13
6.2 ΙΣΤΟΓΡΑΦΙΑ.....	13
6.3 ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ	13

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το «Κουρδιστό Πορτοκάλι» (1971) του Στάνλεϊ Κιούμπρικ είναι μια πολυσυζητημένη σκανδαλώδης ταινία βασισμένη στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Anthony Burgess, την παραγωγή της οποίας ανέλαβε η Warner.

Η ταινία σχολιάζει το πρόβλημα της βίας στις μεγαλουπόλεις, τοποθετημένη χρονικά σε ένα όχι και πολύ μακρινό μέλλον. Ο εγκληματία-αρχηγός μιας νεανικής συμμορίας, αφού τιμωρείται με φυλάκιση υφίσταται πλύση εγκεφάλου που τον καθιστά ένα άκακο και πειθήνιο όργανο του κοινωνικού συνόλου. Θέτοντας το φαινομενικά κλασικό και αιώνιο ερώτημα του “Αν ο σκοπός αγιάζει τα μέσα”, ο μεγαλοφυής Κιούμπρικ μας μιλά παραβολικά για την κρατική βία, η οποία καθίσταται αδύνατον να ελεγχθεί στην ολότητά της.

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί εν συντομία η βιογραφία του θρυλικού αυτού δημιουργού που άφησε ιστορία στον κινηματογράφο με το έργο του, του Στάνλεϊ Κιούμπρικ. Εν συνεχεία, θα περάσουμε σε ανάλυση της ταινίας του, «Το Κουρδιστό Πορτοκάλι», με βασικούς άξονες την πλοκή, την παρουσία της βίας αλλά και της αυταρχικής κρατικής εξουσίας, ώστε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα αναφορικά με το κοινωνικό-πολιτικό μήνυμα που εκπέμπει ο Κιούμπρικ μέσα από το επικείμενο έργο.

2. Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ

Ο Στάνλεϊ Κιούμπρικ ήταν ένας αναγνωρισμένος σκηνοθέτης και παραγωγός ταινιών. Γεννήθηκε στις 26 Ιουλίου του 1928 στη συνοικία του Μπρόνξ της Νέας Υόρκης, και ήταν γόνος εβραϊκής καταγωγής. Ως παιδί, ήταν ιδιαίτερα εύστροφος, αλλά δεν κατάφερε ποτέ να επιτύχει υψηλή βαθμολογία στο σχολείο. Αποφοίτησε από το William Taft High School το 1946, αλλά λόγω των χαμηλών του επιδόσεων δεν μπόρεσε να φοιτήσει σε κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Τότε για πρώτη φορά ο πατέρας του σκέφτηκε να του χαρίσει μια κάμερα ως δώρο για τα γενέθλιά του. Η κάμερα αυτή ενέπνευσε έμμεσα τον μεγάλο σκηνοθέτη στο να ακολουθήσει την τέχνη που τον καθόρισε. Από μικρή ηλικία ο Κιούμπρικ ξεκίνησε την καριέρα του ως επαγγελματίας φωτογράφος στο περιοδικό “Look”.

Μαζί με έναν φίλο του Αλεξάντερ Σίνγκερ, αποφάσισαν να ασχοληθούν με τον κινηματογράφο. Έτσι, το 1951 δημιούργησε την πρώτη του ταινία, ένα ντοκιμαντέρ, με τον τίτλο “Day of the fight, η οποία χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά από τις οικονομίες των δύο φίλων.

Στην συνέχεια ο Κιούμπρικ γύρισε κι άλλες ταινίες, όπως: “Flying padre” (1951), “The seafarers”(1952), και το “Fear and desire”(1953), το οποίο γυρίστηκε στην Καλιφόρνια. Ο Στάνλεϊ Κιούμπρικ σκηνοθέτησε στην Αμερική τις πρώτες του ταινίες από το “Killer’s Kiss” (1955) μέχρι το “Spartacus” (1960) και το “Lolita” (1962), αλλά στην συνέχεια αντέδρασε στο ασφυκτικό σύστημα παραγωγής, το οποίο αισθάνθηκε σαν βρόγχο στον λαιμό του, και εγκατέλειψε την πατρίδα του για να συνεχίσει την καριέρα του στην Αγγλία. Εγκαταστάθηκε, λοιπόν, στο Λονδίνο και έδωσε το πιο δημιουργικό κομμάτι του έργου του στον αγγλικό κινηματογράφο.

Στα επόμενα χρόνια που ακολούθησαν, ο Κιούμπρικ σκηνοθέτησε μερικά από τα μεγαλύτερα αριστουργήματα στην ιστορία του κινηματογράφου - ταινίες όπως “S.O.S, Pentagon calls Moscow”(1964), “2001: A Space Odyssey ” (1968), “The Clockwork Orange ” (1971), “Barry Lyndon” (1975), “The Shining ” (1980), “Full metal jacket” (1987), και τέλος την ταινία “Eyes Wide Shut” (1999).

Λίγο πριν βγει στις αίθουσες η ταινία “Eyes Wide Shut ”, πέθανε στον ύπνο του από καρδιακή ανακοπή, στις 7 Μαρτίου 1999. Είχε τρία παιδιά από τον τρίτο του γάμο με την Κριστιάν Κιούμπρικ, με την οποία ήταν παντρεμένος από το 1958.

Οι ταινίες του Κιούμπρικ είναι διαχρονικές, ξεχωριστές, και πρωτότυπες για την εποχή τους και για αυτό είναι δύσκολο να καταταχθούν σε κάποιο κίνημα, γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ταινίες του ανήκουν στον κλασικό αγγλικό κινηματογράφο.

3. ΤΟ ΚΟΥΡΔΙΣΤΟ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ

Το «κουρδιστό πορτοκάλι», ή όπως ευρηματικά υπονοείται ο «κουρδιστός άνθρωπος», (καθώς Clockwork: Κουρδιστό, Orange: Πορτοκάλι, Orang: άνθρωπος στην διάλεκτο των Malay, που μιλιέται στην Ταϊλάνδη) αναφέρεται σε μια συμμορία νεαρών κακοποιών με αρχηγό τον Alex, σε μια ζοφερή φουτουριστική Αγγλία. Η εν λόγω συμμορία καθημερινά επιδίδεται σε πράξεις ωμής βίας και βανδαλισμών, χαμένη σε ένα κόσμο ναρκωτικών, βίαιων ενστίκτων και πλήξης.

Ωστόσο, μετά από την προδοσία των «φίλων» του, ο κεντρικός ήρωας του έργου Alex, αφού συλλαμβάνεται και τιμωρείται με ποινή πολλών ετών αποφασίζει να συμμετάσχει σε ένα μυστικό κρατικό πείραμα σωφρονισμού με το οποίο η επανένταξη στην κοινωνία θα γίνει ταχύτατα. Ουσιαστικά μέσω του ιδιότυπου αυτού πειράματος θα κερδίσει την ελευθερία του, αλλά θα μεταμορφωθεί σε ένα άβουλο ον, ανίκανο να πράττει βίαια και ως εκ τούτου ευάλωτο σε μια βίαιη κοινωνία.

3.1 Η ΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ

Στην πρώτη φάση της ταινίας συναντάμε τον Alex, ο οποίος είναι ένας έφηβος που ζει στο «εγγύς» μέλλον της Αγγλίας και καθοδηγεί την συμμορία του σε νυχτερινά ευκαιριακά όργια. Οι φίλοι του Alex είναι ο Dim, ένας αργόστροφος πυγμάχος, ο Georgie ένας φιλόδοξος «δεύτερος ηγέτης» και ο Peter, ο οποίος ευφραίνεται κυρίως την γεύση της «υπερβίας» (ultra violence). Ο Alex είναι ένας έξυπνος νέος, πάντοτε ετοιμόλογος και με εκλεπτυσμένο γούστο στην μουσική, έχοντας ιδιαίτερη προτίμηση στον Beethoven .

Η ταινία ξεκινάει με τους πρωταγωνιστές να πίνουν ένα κοκτέιλ ναρκωτικών στο αγαπημένο τους στέκι, το “Korona Milk Bar”, με την ονομασία “milk plus” ,το οποίο έχει την μορφή του γάλατος.

Οι πρωταγωνιστές ξεκινούν τις πράξεις βίας, ληστεύουν ένα κατάστημα, και αφήνουν τον ιδιοκτήτη και τη σύζυγό του αιμόφυρτους και αναίσθητους. Στην επόμενη σκηνή βλέπουμε την συμπλοκή της συμμορίας του Alex με μια αντίπαλη συμμορία, ενώ αργότερα ο Alex και η παρέα του με ένα κλεμμένο αυτοκίνητο κατευθύνονται με μεγάλη ταχύτητα σ’ ένα απομονωμένο εξοχικό σπίτι ενός

συγγραφέα, ο οποίος δουλεύει πάνω σε ένα άρθρο με τίτλο “The Clockwork Orange”. Με την πρόφαση ότι έγινε ένα ατύχημα έξω από το σπίτι και χρειάζονται βοήθεια η συμμορία χτυπά την πόρτα και η γυναίκα του συγγραφέα ανοίγει. Τότε ο Alex εισβάλλει μαζί με την συμμορία του μέσα στο σπίτι, χτυπάει τον συγγραφέα, και βιάζει την γυναίκα του. Στην συνέχεια, η συμμορία επιστρέφει στο στέκι της, όπου ο Alex χτυπάει τον Dim για την απρεπή του συμπεριφορά σε μια γυναίκα που καθόταν στο στέκι.

Ο Alex γυρνάει στο σπίτι του, βάζει δυνατά κλασική μουσική και φαντασιώνεται πράξεις βίας. Κατά τη διάρκεια της ταινίας έρχεται σε ρήξη με τα υπόλοιπα μέλη της συμμορίας, καθώς εκείνα δεν συμφωνούν με τις τακτικές του, διότι εκείνος θέλει να καθορίζει τις ενέργειες της συμμορίας, εκείνοι αντιθέτως δεν θέλουν να έχουν αρχηγό. Ο Alex, χτυπώντας το χέρι του Dim και παλεύοντας με τον Georgie, τους κάνει να καταλάβουν ότι δεν έχουν άλλη επιλογή από το να υπακούσουν στην αρχηγεία του.

Αργότερα, λαμβάνει χώρα το πιο κρίσιμο συμβάν, που θα καθορίσει όλη την πλοκή της ταινίας. Η συμμορία του Alex, εισβάλλει στο σπίτι μιας πλούσιας ηλικιωμένης κυρίας. Ο Alex, χωρίς να φαίνεται αρχικά ότι έχει πρόθεση να σκοτώσει την γυναίκα, την χτυπάει με ένα βαρύ αντικείμενο στο κεφάλι τραυματίζοντάς τη θανάσιμα. Η απόδραση του Alex από το σπίτι εμποδίζεται από τον Dim, με αποτέλεσμα ο Alex να συλληφθεί και να καταλήξει στην φυλακή.

Έτσι, λοιπόν, στην δεύτερη φάση της ταινίας ο Alex καταδικάζεται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα στην φυλακή και εκτίει την ποινή του κανονικά, όταν κάποια στιγμή μαθαίνει πως υπάρχει ένα πρόγραμμα του υπουργείου ταχύτερης επανένταξης στην κοινωνία. Ο Alex δέχεται να υποβληθεί ουσιαστικά σε ένα πείραμα του υπουργείου κατά τη διάρκεια του οποίου του κάνουν πλύση εγκεφάλου (παρακολουθεί σκηνές βίας από το β' παγκόσμιο πόλεμο ακούγοντας την αγαπημένη του 9η Συμφωνία του Beethoven). Μετά το πέρας του προγράμματος καταλήγει ο ίδιος να πράττει πια ηθικά κατά βούληση και συνεπώς να μην διαπράττει βίαια εγκλήματα.

Όταν αφήνεται εντέλει ελεύθερος είναι αντιμέτωπος με μια πολύ δύσκολη συγκυρία: οι γονείς του, έχουν υιοθετήσει κάποιον άλλον στην θέση του, και αδιαφορούν για την επιστροφή του. Έτσι εκείνος φεύγει από το σπίτι και απροσδόκητα πέφτει πάνω σε δύο παλιά μέλη της συμμορίας του, οι οποίοι αλλοτριωμένοι πλέον από άλλη πλευρά του ιδίου σωφρονιστικού πολιτικού συστήματος, έχουν γίνει αστυνομικοί, και με τη σειρά τους τον βασανίζουν ενώ ο εκείνος προσπαθεί να βρει καταφύγιο σε ένα σπίτι. Το σπίτι αυτό κατά ειρωνική και μοιραία σύμπτωση, είναι του συγγραφέα, του οποίου ο Alex με τη συμμορία του είχαν χτυπήσει και βιάσει την γυναίκα. Ο άνδρας δεν αργεί να αντιληφθεί την ταυτότητα του νεαρού που ζήτησε καταφύγιο στο σπίτι του, και γνωρίζοντας την διαδικασία της πλύσης εγκεφάλου στην οποία είχε υποβληθεί - έχοντας δε ο ίδιος ο συγγραφέας σχέσεις με μέλη αντιπάλων πολιτικών κομμάτων - συνεργάζεται με του πλέον αστυνομικούς, ώστε να τον αναγκάσουν να πηδήξει από το παράθυρο. Τον βάζουν να ακούσει την ενάτη συμφωνία του Beethoven και ο Alex μην αντέχοντας αυτή τη μουσική λόγω διαταραχής της προσωπικότητάς του εξαιτίας του προγράμματος επανένταξης, αλλά και νιώθοντας εγκλωβισμένος μέσα σε ένα δωμάτιο, πηδάει από το παράθυρο και τραυματίζεται σοβαρά.

Το θέμα αποκτά μεγάλες πολιτικές διαστάσεις καθώς τα αντίπαλα κόμματα υποστηρίζουν ότι το πρόγραμμα που υποβλήθηκε ο Alex έχει καταστρέψει το μυαλό του και τον έχει καταστήσει στην πραγματικότητα άβουλο. Ο ίδιος ο Υπουργός επισκέπτεται τον Alex στο νοσοκομείο για να τον δωροδοκήσει, έτσι ώστε να φανεί πως το νέο πρόγραμμα επανένταξης και τα αποτελέσματά του

δεν έχουν κακό αντίκτυπο προς τους φυλακισμένους ούτε και πως το σωφρονιστικό σύστημα της κυβέρνησης, ότι και ως εκ τούτου ούτε σοβαρό πολιτικό κόστος.

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, ο Alex έχει χάσει τη λογική και την ελεύθερη βούλησή του. Η ταινία τελειώνει με τον Alex, να φαντασιώνεται αλλόκοτα πράγματα (με έμμεσες καυστικές αναφορές στην υποκρισία της βικτωριανής ηθικής της Αγγλίας), την ώρα που οι δημοσιογράφοι τον τραβούν φωτογραφίες μαζί με τον Υπουργό.

3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ

Η ταινία έχει έναν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, είναι εξαιρετικά πολυεπίπεδη ιδεολογικά και με πολλούς συμβολισμούς.

Σε τεχνικό επίπεδο, το έργο είναι αισθητικά άρτιο και η σκηνοθεσία του Κιούμπρικ είναι μεγαλειώδης και καθηλωτική. Ο θεατής βιώνει την ταινία ουσιαστικά σαν ηδονοβλεψία, καθώς η κάμερα παρακολουθεί τις ωμότητες του Alex. Το θέαμα είναι αποκρουστικό, αλλά οι εικόνες είναι τόσο δυνατές, ώστε ο θεατής να καθηλώνεται στην οθόνη. Το αισθητικό αποτέλεσμα ολοκληρώνεται με την οπτική υπερβολή και τα εξεζητημένα κουστούμια και σκηνικά, τονισμένα από τις χαρακτηριστικές γωνίες λήψεως του σκηνοθέτη και τον ιδιότυπο υπόλευκο φωτισμό.

Μεγάλη συμβολή στην ταινία έχει η μουσική επένδυση και ιδιαίτερα η χρήση κλασσικής μουσικής καθώς και άλλων διασκευών κλασσικών κομματιών, με τη χρήση του, νεοανακαλαφθηθέντος για την εποχή εκείνη, συνθεσάιζερ από τον κορυφαίο συνθέτη του οργάνου Walter Carlos. Εδώ χρήζει ιδιαίτερης μνείας η σκηνή κατά την οποία ο πρωταγωνιστής συμμετέχοντας στο πείραμα όπου παρακολουθεί σκηνές έντονης βίας ακούει σαν μουσικό background την ενάτη του Beethoven (μουσική πολύ αγαπητή σε αυτόν) και αυτό τον οδηγεί σε απόγνωση και έντονο πόνο, η σκηνή αυτή είναι μια από τις πιο δυνατές σκηνές του παγκόσμιου κινηματογράφου.

Στις ιδιομορφίες του έργου συγκαταλέγεται και η χρήση μιας περίεργης διαλέκτου από τα μέλη της συμμορίας (ένα μείγμα ρωσικών σε αγγλοποιημένη μορφή και σαιξπηρικού διάλογου), ως ένας ειδικός κώδικας μεταξύ των μελών της συμμορίας.

Πρόκειται για μια ταινία σταθμό στο παγκόσμιο κινηματογραφικό στερέωμα και ένα πολύ χαρακτηριστικό δείγμα των ταινιών του Κιούμπρικ, με ένα σφιχτοδεμένο σενάριο, μια αριστουργηματική σκηνοθεσία και φωτογραφία, μια κινηματογραφική εμπειρία δια χειρός Κιούμπρικ, ενός από τους μεγαλύτερους σκηνοθέτες όλων των εποχών. Μια ιδιοφυής σύλληψη, η οποία δεκαετίες αργότερα σοκάρει τόσο με την μοναδικότητά της, όσο και με την οξεία διορατική ματιά της.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που καθιστά τις ταινίες του σκηνοθετικά και τεχνικά άρτιες είναι ότι επιδίδονταν σε εξαντλητικές πρόβες του σκηνοθέτη με τους ίδιους τους ηθοποιούς πριν από κάθε γύρισμα, με σκοπό να αποσπάσει από αυτούς τη καλύτερη δυνατή ερμηνεία. Οι σκηνές του είναι ωμές, βίαιες, χωρίς ειδικά εφέ που να καλλωπίζουν το τελικό αποτέλεσμα, κάτι που δείχνει παντελή έλλειψη σκηνοθετικού "savoir vivre" από πλευράς του ως προς το αισθητικό αποτέλεσμα, και που τον διαφοροποιεί από όλους τους σκηνοθέτες της εποχής του δείχνοντας την εμμονή του στο να καταδείξει την αλήθεια των τεκτενομένων.

3.3 ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΙΓΟΝΤΑΙ: Η Βία, Η Αυταρχική Εξουσία και η Ένατη Συμφωνία του Beethoven

Σε μια από τις πιο τρομακτικές στιγμές στην ταινία, ο Alex, ο πρωταγωνιστής του Κιούμπρικ στο Κουρδιστό Πορτοκάλι, βλέπει μια ταινία ναζιστικής βίας που συνοδεύεται από τον τουρκικό ρυθμό από το φινάλε της Ενάτης Συμφωνίας του Beethoven. Ως μέρος μιας θεραπείας τροποποίησης συμπεριφοράς, στην οποία υποβάλλεται σε βίαιη κακοποίηση από τις αρχές, η προσαρμογή κατά της Ένατη του Beethoven φτάνει στο σημείο όπου ο Alex δεν μπορεί πλέον να αντέξει την κακοποίηση και ικετεύει τους γιατρούς να σταματήσουν. Όταν ρωτήθηκε τι τον είχε ενοχλήσει, δεν αναφέρθηκε σε δικά του βάσανα, αλλά στον Beethoven: «Χρήση του Ludwig van με αυτόν τον τρόπο. Δεν έκανε κακό σε κανέναν, ο Beethoven απλά έγραψε μουσική». Καθ' όλη την ταινία ο Κιούμπρικ θέτει και απαντά σε ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα στη ιστορία της μουσικής γενικότερα και της παρούσας συμφωνίας συγκεκριμένα. Είναι δυνατόν να δηλώσουμε ότι ο Beethoven είχε «απλά» γράψει μουσική; Ή, όπως διατυπώνεται από τον Leo Treitler σε πρόσφατη μουσικολογική συζήτηση: «Θεωρούμε δεδομένο ότι η μουσική δεν έχει «νόημα» από λεκτικής απόψεως». «Εξάιρεται και ζηλεύεται επειδή το περιεχόμενό της είναι η μορφή της- η ηχητική μορφή σε κίνηση», δήλωσε ο Hanslick. Αλλά μήπως η «ασάφειας» της μουσικής (όπως είτε ο Edgar Allan Poe) εμποδίζει τις έρευνες σχετικά με τη σημασία της μουσικής; «Ο Kubrick κάνει χρήση της Ενάτης Συμφωνίας, διαποτισμένης με νοήματα και ερμηνευτικές αποδόσεις, για να διερευνήσει και να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Ο ίδιος χρησιμοποιεί τη μυθική θέση που η Ένατη του Beethoven καταλαμβάνει προκειμένου να σοκάρει τον θεατή με τη σχέση μεταξύ αυτού του έργου και της ακραίας βίας, από τη μία πλευρά, ενώ βοηθήθηκε, από την άλλη πλευρά, από το συμβολισμό που περιέχει, συμπεριλαμβανομένων όλων των κειμενικών και μουσικών στοιχείων της, προκειμένου να θέσει ουσιαστικά ερωτήματα σχετικά με τη μουσική και το δυτικό πολιτισμό γενικότερα.

Στο μυθιστόρημα του Burgess, στο οποίο βασίζεται η ταινία του Κιούμπρικ, ο πρωταγωνιστής βιάζει δύο κορίτσια με τον ήχο του φινάλε της Ενάτης: «Τότε τράβηξα την υπέροχη Ένατη από τη θήκη της, έτσι ώστε ο Ludwig Van ήταν τώρα κι αυτός γυμνός, και έβαλα τη βελόνα να σφυρίζει στην τελευταία κίνηση, τι ευτυχία! Ήταν τότε που οι χορδές του μπάσου σαν να μιλούσαν από μακριά, κάτω από το κρεβάτι μου στο υπόλοιπο της ορχήστρας, και στη συνέχεια ο υπέροχος ευδαίμων ρυθμός που αφορά τη Χαρά, που είναι μια λαμπρή σπίθα σαν από τον ουρανό, και τότε ένιωσα τις γραίες τίγρεις να πηδάνε μέσα μου και, στη συνέχεια, πήδηξα πάνω σε αυτές τις δύο νεαρές αδερφές.»

Οι περισσότερες από τις υπερ-βίαιες σκηνές, οι οποίες περιλαμβάνουν βιασμό, ομαδικό βιασμό, δολοφονία, τη βία και σεξουαλικά βίαιες φαντασιώσεις, λαμβάνουν χώρα υπό τον ήχο της κλασικής μουσικής του Μότσαρτ, του Σούμπερτ, του Μπετόβεν και παρομοίων. Όντας ο ίδιος συνθέτης, ο Burgess προσπάθησε να σοκάρει τους αναγνώστες του με τη χρήση των έργων αυτών ως καταλύτες για τέτοιες ακραίες ψυχοπαθείς συμπεριφορές.

Ο Στάνλεϊ Κιούμπρικ, στην κινηματογραφική προσαρμογή του βιβλίου, επιλέγει την Ένατη Συμφωνία, από όλα τα άλλα έργα, ως μια συνεχή αφήγηση στη δράση. Σε όλες τις υπερ-βίαιες σκηνές, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων των αστυνομικών αρχών εναντίον του Alex και της "απανθρωποποίησης" του, ο Κιούμπρικ στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην Ένατη ως επίκεντρο θαυμασμού του Alex.

Στο Κουρδιστό Πορτοκάλι η σύνδεση μεταξύ της πλοκής και της Ενάτης γίνεται αισθητή σε διάφορα επίπεδα: ακούγεται σε δραματικά σημεία καμπής της πλοκής, αντλεί οπτικές και γραπτές εικόνες από το κείμενο του Σίλλερ στο τελευταίο μέρος της συμφωνίας, και η βάση του φιλμ στηρίζεται στην μουσική δομή της συμφωνίας.

Σε αντίθεση με άλλες ταινίες, στις οποίες η μουσική παίζει σημαντικό ωστόσο δευτερεύοντα ρόλο στην πλοκή, εκφράζοντας και μεγεθύνοντας τις δραματικές εξελίξεις και τη συναισθηματική ένταση, εδώ η μουσική παίρνει το ρόλο του σχολιαστή ακολουθώντας την πλοκή, σχεδόν σε βαθμό ανάλογο με του πρωταγωνιστή στην ίδια την ταινία. Η Ένατη του Beethoven ακούγεται πάντα ενεργά από έναν ή περισσότερους από τους χαρακτήρες, που την ακούν και την βιώνουν, και, κατά συνέπεια, οδηγούνται σε αντίστοιχη δράση. Η χρήση της διαφέρει από τα άλλα κλασικά αριστουργήματα που συνοδεύουν άλλες σκηνές στην ταινία, όπως τα *Thieving Magpie* και *Wilhelm Tell* του Rossini, η μουσική του Purcell για την κηδεία του Queen Mary, και το *Pomp and Circumstances* του Elgar. Η Ένατη κάνει ορισμένες ενέργειες να συμβούν. Είναι μουσική με μια κατασκευασμένη χροιά της οποίας η εμφάνιση στα κρίσιμα σημεία σηματοδοτεί τη δραματική εξέλιξη της πλοκής. Όντας η ίδια διαποτισμένη με συμβολική χροιά, παίρνει ένα σημαντικό ρόλο παρόμοιο με εκείνο ενός βαγκνερικού κεντρικού μοτίβου.

Η Ένατη ακούγεται πέντε φορές κατά τη διάρκεια της ταινίας, σε κεντρικές στιγμές, πάντα ακουόμενη ενεργά από τον πρωταγωνιστή, και πάντα προκαλώντας βία. Η Συμφωνία ακούγεται για πρώτη φορά σε ένα σημαντικό σημείο, όταν μια γυναίκα στο Κογονά Milk-bar ξεκινά να τραγουδά την "Ωδή στη Χαρά" από το Finale, και ο Alex, αναφωνεί με ενθουσιασμό: «Της ήρθε μια έκρηξη του τραγουδιού, ήταν για μια στιγμή, ω αδελφοί μου, ωσάν κάποιο μεγάλο πουλί πέταξε μέσα στο Milk-bar, και ένιωσα όλες τις μικρές μου τρίχες να στέκονται όρθιες και τα θρύψαλα να σέρνονται σαν αργές σαύρες και στη συνέχεια προς τα κάτω και πάλι, γιατί ήξερα τι τραγουδούσε ... ήταν ένα κομμάτι από την ένδοξη Ενάτη του Λούντβιχ Βαν». Όταν οι «συνάδελφοί» του γελούν, ο Alex αναλαμβάνει το ρόλο του υπερασπιστή του Μπετόβεν και χτυπά τον Dim. Αυτό οδηγεί στην πάλη μεταξύ του Alex και των αδερφών του, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στη φυλάκιση, θεραπεία, απόπειρα αυτοκτονίας του και την τελική αποκατάσταση. Στη συνέχεια, ο Alex φαίνεται να ακούει «ένα κομμάτι από την ένδοξη Ενάτη του Λούντβιχ Βαν» σαν ένα τελευταίο ποτό μιας «τέλειας βραδιάς» βιασμού και βίας. Ενώ ακούει το δεύτερο μέρος της Ένατης, ο Alex τοποθετεί το ζωντανό φίδι του για να συρθεί πάνω στο σώμα μιας γυμνής γυναίκας και οραματίζεται το άγαλμα ενός αιματηρού Χριστού να κινείται σε τέλεια χορογραφία με τη μουσική. «Ευτυχία, ω ουρανό, ευτυχία και ο παράδεισος, ω ήταν η μεγαλοπρέπεια και η μεγαλοπρεπούση της ανθρώπινης σάρκας, όσο άκουγα, γνώριζα τέτοιες υπέροχες εικόνες ...».

Η μουσική παρέχει στον Alex μεγάλα βίαια και σεξουαλικά οράματα. Τα μάτια του Alex και η υπερβίαιη έκφραση που παίρνει μοιάζουν εκπληκτικά με εκείνα του ίδιου του Beethoven, όπως αντικατοπτρίζονται σε έναν τεράστιο πίνακα που κρέμεται στον τοίχο του Alex. Η τρίτη φορά που ακούμε τη συμφωνία είναι κατά τη διάρκεια της «θεραπείας Ludovigo» την οποία υφίσταται ο Alex (το όνομα υπονοεί τον Beethoven για μια ακόμη φορά), όταν αναγκάζεται να παρακολουθήσει μια ταινία για τους Ναζί, που συνοδεύεται από την Ένατη του Beethoven. Προγραμματίζεται έτσι ώστε να παθαίνει ναυτία στον ήχο της Ενάτης. Η Ένατη χρησιμοποιείται αργότερα από τον συγγραφέα του οποίου η γυναίκα είχε πεθάνει μετά από βίαιη ληστεία του Alex στο πρώτο μέρος, είναι η εκδίκησή του εναντίον του Alex. Ο Alex είναι κλειδωμένος σε ένα δωμάτιο όπου η Ένατη ακούγεται από το κάτω δωμάτιο από τεράστια ηχεία, πράγμα που τον κάνει να αισθάνεται ναυτία και

κατάθλιψη, ώστε πηδάει έξω από το παράθυρο σε μια απόπειρα να αυτοκτονήσει. Τέλος, μετά την πτώση του, η ικανότητά του να απολαύσει την Ένατη και τα βίαια οράματα που δημιουργεί ανακτάται και κατευνάζει τον Alex.

Ακούγεται ξανά από τεράστια ηχεία και συνοδεύεται από ένα πλήθος δημοσιογράφων, από λουλούδια και από τα συνεχή φλας των φωτογραφικών μηχανών. Τα μάτια του Alex γυρνούν τώρα εκστατικά όταν ξαναβλέπει υπερ-βίαιες φαντασιώσεις με τον ήχο της Ενάτης, και η ταινία τελειώνει με αποφασιστικό επιφώνημα του Alex: «Θεραπείηκα, μια χαρά».

Ο Κιούμπρικ δε χρησιμοποιεί την Ένατη Συμφωνία μόνο σε κεντρικά δραματικά σημεία, αλλά κατασκευάζει την ταινία καθ' ομοίωση της δομής της Ενάτης. Η Συμφωνία έχει τέσσερις κινήσεις, οι οποίες συσχετίζονται με τα τέσσερα μέρη της ταινίας του Κιούμπρικ. Η πρώτη κίνηση, χαρακτηρισμένη ως *Allegro ma non troppo, un Maestoso poco*, είναι ενεργητική και ισχυρή και τελειώνει με μια κορύφωση, με συσχετισμό του ρυθμού και του νοήματος στο πρώτο μέρος της ταινίας, η οποία κορυφώνεται με τη δολοφονία της κυρίας με τις γάτες και τη βάνουση ανάκριση του Alex από τις αρχές. Η δεύτερη κίνηση, ένα γρήγορο *tempo scherzo*, διαβολικό και χιουμοριστικό, συσχετίζεται με την ενότητα της φυλάκισης στην ταινία, η οποία είναι συγκριτικά ελαφριά και χιουμοριστική. Η τρίτη κίνηση της Συμφωνίας είναι ένα αργό *Adagio motto e cantabile*, που συσχετίζεται με την δυσκολία της θεραπείας Ludonigo που υφίσταται ο Alex. Το τελευταίο τμήμα της ταινίας συσχετίζεται με το φινάλε της Ενάτης, η οποία ξεκινά με μια μουσική εξερεύνηση των τριών προηγούμενων κινήσεων σε αναζήτηση της απόλυτης μελωδίας της «Ωδής στη Χαρά».

Το φινάλε τόσο της ταινίας όσο και της Συμφωνίας καταλήγει σε μια εκστατική κορύφωση κάθαρσης και απελευθέρωσης. Από οπτικής και την πραγματικής απόψεως αυτή η σκηνή συσχετίζεται τόσο με το κείμενο αλλά και με τη μουσική που ηχούν δυνατά από τα ηχεία. Όλη η ορχήστρα, η χορωδία και οι σολίστ φτάνουν σε μία κάθαρση μαζί με τον Alex, ο οποίος τελικά απολαμβάνει την Ένατη, όσο τον παρακαλούν για συγχώρεση οι γονείς του και οι αρχών. Για άλλη μια φορά οι αρχές κάνουν κυνική χρήση της «Συμφωνίας της ανθρωπιστικής αδελφούνης», προκειμένου να αποκτήσουν περισσότερη πολιτική δύναμη. Οι πολλαπλές αναφορές στο φινάλε του Μπετόβεν φαίνεται να έχουν εμπνεύσει τόσο τον Burgess όσο και τον Κιούμπρικ: π.χ., μακάρια συμβίωση με μια προ-οιδιπόδεια μητέρα ("όλα τα πλάσματα μετέχουν στη χαρά στο στήθος της Φύσης»), εξηγηθεί ως Κορονα Γάλα-μπαρ υπό την επήρεια ναρκωτικών γάλακτος που παραδίδεται μέσω το στήθος σε σχήμα βρύσης? αυτοκίνητο ενθουσιώδεις για την ερωτική ένωση («μεθυσμένος με αρπαγή μπαίνουμε ιερό σου") προκλητών στο βιασμό αγοριού Μπίλι στην αρχή της ταινίας «την αδελφική ένωση (« Όλοι οι άνθρωποι γίνονται Brothers όπου απαλή πλευρά σας ανήκει ») και η συνεχής παραπομπή του Alex στους συναδέλφους "droogs» του ως αδελφοί? το όνομα της ίδιας της ταινίας («Χαρά, χαρά κινεί τους τροχούς στο καθολικό ρολόι")? και, τέλος, θα μπορούσε κανείς να μάλιστα να εννοηθεί ότι το σύνθημα της ταινίας είναι να βρεθεί σε Σίλλερ "μαγική δύναμη σας επανασυνδέει τι αυστηρή έθιμο έχει διχάσει».

Η μάχη μεταξύ του «πολιτισμού» (που αντιπροσωπεύεται από το *super-ego*) και της βίας (που αντιπροσωπεύεται από το *id*) οπτικοποιείται χωρίς περιστροφές στην ακολουθία κυρίας με τις γάτες, όταν ο Alex της επιτίθεται με ένα τεράστιο φαλλικό γλυπτό (αναφέρεται ως "ένα σημαντικό έργο του άλτο "), ενώ η κυρία με τις γάτες υπερασπίζεται τον εαυτό της με μια προτομή του Μπετόβεν. Αυτή είναι η πρώτη από τις πολλές φορές που ο συνθέτης στρέφεται "κατά" του Alex στην πλοκή, πράγμα που οδηγεί σε φυλάκιση και στη συμπεριφορική "θεραπεία" του, η οποία του

στερεί ουσιαστικά την ικανότητα να απολαύσει την Ένατη του Beethoven. Ο Alex θα «ανακάμψει» τον Beethoven μόνο στην τελευταία σκηνή, όταν αποκαταστάθηκε από την «θεραπεία». Ο Kubrick προκαλεί στον θεατή μια αίσθηση αμηχανίας σχετικά με τη σύνδεση μεταξύ βίας και πολιτισμού, όπως αντιπροσωπεύεται από τον Alex και την Ένατη του Beethoven. Οι θεατές, καθώς και οι αρχές της τάξης και του πολιτισμού - ο υπουργός και τον φύλακες που επιλέγουν τον Alex για το πρόγραμμα αποκατάστασης, αιφνιδιάζονται όταν βλέπουν μια εικόνα και μια προτομή του Beethoven στο κελί του Alex. Η αλαζονική ερώτηση από τους γιατρούς στο Ινστιτούτο Ludovigo: «Έχεις ξανακούσει Beethoven ;», τονίζει τη δυνατότητα αυτή ως φαινομενικά περιεργή και εκπληκτική. Για αυτούς (και για εμάς) ένας βίαιος και παρορμητικός ψυχοπαθής όπως ο Alex είναι πιο πιθανό να είναι λάτρης της σκληρής ροκ, πανκ και ανάλογων ειδών. Οποιαδήποτε σχέση με το μεγαλειώδη Beethoven, για τον οποίο ο ίδιος είναι πρόθυμος να περάσει όλον αυτόν τον πόνο, φαίνεται απίθανη. Η ταινία του Kubrick είναι διαποτισμένη με πολιτιστικά και αισθητικά σύμβολα, τα οποία δανειζούν φαινομενικά μια ειρωνική διάσταση στη βίαιη δράση. Ο ίδιος είχε δηλώσει ότι «Σε μια πολύ ευρεία έννοια, μπορούμε να πούμε ότι η βία μετατρέπεται σε χορό.»

Η βία εδώ γίνεται ελκυστική και παρουσιάζεται ως μια δημιουργική πράξη, εκτελείται με γοητεία. Η σκηνή βιασμού στην αρχή λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο ενός οπερατικού συνειρμού, σε μια σκηνή, με «κοστούμια» που θυμίζουν το *dell'arte Commedia*, με τον ήχο του Rossini, *Thieving Magpie*. Η θεατρική σχηματοποίηση και η υπερβολή τονίζεται στην αργή ακολουθία κίνησης του Alex όταν επιτίθεται στη συμμορία του και στην υψηλή ταχύτητα της σεξουαλικής περιπέτειας με τα δύο έφηβα κορίτσια, είναι κάτι σαν αντιστροφή των προσδοκιών. Οπτικά, το λόμπι στο πρόγραμμα στέγασης του Alex είναι διακοσμημένα με νεοκλασικές εικόνες, το διαμέρισμα των γονιών του είναι σε στιλ *art-deco*, το σπίτι του συγγραφέα και της συζύγου του είναι χτισμένο σε υπερ-μοντέρνο στιλ και στο κουδούνι της πόρτας τους ηχεί η Πέμπτη του Beethoven, και η κυρία με τις γάτες περιβάλλεται από «σπουδαία έργα τέχνης.» Η συγχώνευση αισθητικών συμβόλων και βίας δεν είναι τυχαία. Ο ίδιος ο Alex, ο οποίος αποκαλεί τον εαυτό του *Alex de Large*, είναι με άλλα λόγια, ο Μέγας Αλέξανδρος, ένας από τους μεγαλύτερους πολεμιστές και κατακτητές της ιστορίας από τη μία πλευρά, και μαθητής του Αριστοτέλη, του ιδρυτή και διανομέα της Κλασικής Ελληνικής κουλτούρας, από την άλλη. Αυτό είναι μόνο ένα από τα πολλά παραδείγματα της διάδρασης μεταξύ του πολιτισμού και της βίας όπως είναι συνυφασμένες στην ιστορία.

Η ναζιστική εποχή, όπως παρουσιάζεται στον Alex στην ταινία στο κέντρο θεραπείας Ludovigo, συνοδευόμενη από την Ένατη, είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου συνδυασμού. Συμπτωματικά, η ίδια η Ένατη θεωρήθηκε εξέχουσα από τους ναζί και παίχτηκε την ημέρα των γενεθλίων του Χίτλερ. Όσο και αν η κοινωνική ελίτ που εκπροσωπείται στην ταινία είναι εκπληκτική από την λατρεία του Alex για την Ένατη, οι ίδιοι αντιπροσωπεύουν την έμφυτη βία στον άνθρωπο είδος. Ο Κιούμπρικ αφήνει το θεατή να γίνει μάρτυρας της απόλαυσης των ανακριτών της αστυνομίας από την κακοποίηση του Alex που ανακρίνεται μετά τη δολοφονία της κυρίας με τις γάτες, και της απόλαυσης των φυλάκων και των κυβερνητικών αξιωματούχων από την αλά Φουκώ επίδειξη της θεραπείας του Alex στο κέντρο Ludovico, η χρήση βίας σε αυτή την εκδήλωση υποτίθεται ότι είναι νόμιμη, όταν χρησιμοποιείται για να παρουσιάσει τη θεραπεία του Alex.

Η όλη ιδέα πίσω από τη θεραπεία Ludovico αποτελείται από τη βία και την κακοποίηση στο όνομα της αποκατάστασης της τάξης. Οι αρχές είναι κατασκευασμένες, κατά τη γνώμη Κιούμπρικ, από την ίδια ουσία με τον Alex. Οι φίλοι του στη νέα μορφή τους είναι πλέον αστυνομικοί. Οι παρατηρητές του νόμου και της τάξης έχουν προσαρμόσει τη βία σε μία νόμιμη διάστασή της. Τα αντικείμενα

τέχνης της κυρίας με τις γάτες απηχούν το σαδομαζοχιστικό υπόβαθρο της ακολουθίας και απεικονίζουν πώς οι πλουσιότερες τάξεις έχουν ιδιοποιηθεί τη βία γύρω τους σε έργα τέχνης τους. Το σπίτι της γυναίκας είναι γεμάτο με τοιχογραφίες που τοποθετούν τις γυναίκες σε φετιχιστικές θέσεις, όπως το να γλύφουν μπότες και στήθη. Τέχνη και η ζωή έχουν συγχωνευθεί στο σημείο όπου η ανθρώπινη σεξουαλικότητα έχει εκτοπιστεί από έργα τέχνης. Η συγχώνευση της ευχαρίστησης με τον πόνο και της σεξουαλικότητας με την βία απεικονίζει τέλεια τις διαστρεβλωμένες αξίες αυτής της κοινωνίας.

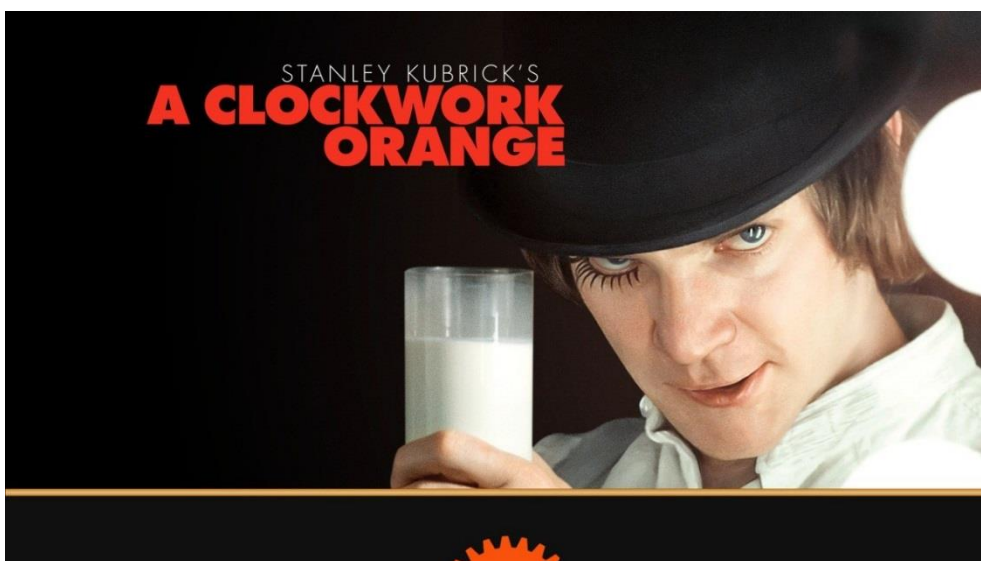
Το ερώτημα παραμένει: από όλα τα δυνατά μουσικά αριστουργήματα, γιατί ο Κιούμπρικ επέλεξε την Ένατη Συμφωνία; Roland Barthes είχε υποστηρίξει ότι: «ο Beethoven είχε δημιουργήσει έναν ολοκληρωμένο ήρωα, πραγματοποίησε έναν διάλογο (σπάνιο για έναν μουσικό), έναν θρύλο (έναν ικανό αριθμό ανεκδότων), και εικονογραφία, έναν αγώνα (δηλαδή των Τιτάνων της τέχνης: Michelangelo, Μπαλζάκ) και ένα μοιραίο ελάττωμα (Κώφωση σε ένα που δημιούργησε για την ευχαρίστηση του αυτιού) ". Από όλο το έργο του, στην τελευταία συμφωνία του Beethoven κατέθεσε το πιστεύω του, που ήταν ένα όραμα για την ανθρωπότητα. Με τη χρησιμοποίηση του κειμένου του Σίλλερ η «Ωδή στη Χαρά» στο φινάλε, έγινε ένα επαναστατικό έπος, ένας ύμνος στην ανθρώπινη αλληλεγγύη.

Η ίδια η Ένατη περικλείει στα μουσικά και κειμενικά της στοιχεία μια ωδή στην ανθρωπιστική αδελφική αγάπη, παράλληλα με βίαια και επιθετικά μηνύματα. Στον καθολικό άνθρωπο επιτρέπεται μια επιλογή στο νόημα που προσκομίζει. Ο πολιτισμός και η αισθητική δεν είναι, για τον Κιούμπρικ, μια αναπαράσταση της ανθρώπινης υπεροχής, η λεπτότητα και η φινέτσα, που τον διακρίνει από τη βαρβαρότητα και την κτηνωδία, αλλά μάλλον είναι απλά μία από τις δύο όψεις της ανθρώπινης φύσης που κρύβονται στο βασικό χαρακτήρα του ανθρώπου, ο οποίος έχει δικαίωμα στην επιλογή. Όταν η επιλογή έχει εξαλειφθεί δεν υπάρχει πλέον νόημα στη ζωή και επιθυμεί να πεθάνει. Στο Κουρδιστό Πορτοκάλι, η «θεραπεία» που προσαρμόζει τον Alex κατά της βίας και της Ένατης Συμφωνίας, τον κάνει επίσης να αισθάνεται άχρηστος, καταθλιπτικός, μουδιασμένος, και στερημένος κάθε ελπίδας για το μέλλον, δηλαδή με όλα τα σαφή συμπτώματα της κλινικής κατάθλιψης. Η στέρηση τόσο της μουσικής όσο και τη βίας κάνει τη ζωή του άσκοπη. Όταν εξαλείφεται η επιλογή, έτσι είναι και η ανθρωπότητα, η οποία, σύμφωνα με τον Κιούμπρικ, περιλαμβάνει τη βία και την παραφροσύνη από τη μία πλευρά, αλλά και τον πολιτισμό και την αισθητική από την άλλη. Το μήνυμα του Κιούμπρικ είναι σαφές: η βία και το σεξ, καθώς και μουσική, και συγκεκριμένα αυτό που αντιπροσωπεύει την ηθική και τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, είναι ένα κανονικό μέρος της κοινωνίας και να ενώνονται σε πολλά επίπεδα. Ο Alex είναι ένας ακραίος εκπρόσωπος του σεξ και της βίας, και αποκλίνει από τα όρια που καθορίζονται από την κοινωνία, αλλά είναι επίσης μια ακραία περίπτωση λατρείας του Beethoven και άλλων πολιτιστικών συμβόλων. Όταν «θεραπεύεται» από τη συμπεριφορική θεραπεία, στερείται της επιλογής, καλώς ή κακώς, και ως εκ τούτου στερείται την ανθρωπιά του, η οποία περιλαμβάνει τον πολιτισμό και τη βία ταυτόχρονα. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι Κιούμπρικ εκχωρεί αυτό το μήνυμα στον ιερέα, που λέει στον Alex στη βιβλιοθήκη: «Το ερώτημα είναι κατά πόσον ή όχι αυτή η τεχνική κάνει πραγματικά έναν άνθρωπο καλό, η καλοσύνη έρχεται από μέσα - η καλοσύνη επιλέγεται. Όταν ένας άνθρωπος δεν μπορεί να επιλέξει, παύει να είναι άνθρωπος».

4. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Εικόνα 1: Ο Alex και η συμμορία του

Εικόνα 2: Η αφίσα της ταινίας το "Κουρδιστό Πορτοκάλι"

Εικόνα 3: Στιγμιότυπο από την ταινία

Εικόνα 4: Ο δημιουργός Σ. Κιούμπρικ

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ελευθερία της επιλογής περιλαμβάνει την επιλογή της βίας και της καταστροφής, καθώς και την επιλογή του πολιτισμού και της αισθητικής απόλαυσης. Οι δύο συνυπάρχουν σε όλη την ανθρωπότητα και αυτή είναι η χαρά στην οποία θα πρέπει να ελπίζουμε. Η ελευθερία της επιλογής είναι επίσης εγγενείς στο μουσικό έργο, ακόμη και στην Ένατη Συμφωνία του Beethoven. Ηθική, πανέμορφη και ανθρωπιστική όπως είναι, περιέχει και την επιθετικότητα και την παρορμητικότητα, και έτσι επιτρέπει μια επιλογή για καθέναν να το ακούσουν ή να το δουν όπως επιθυμούν.

6. ΑΝΑΦΟΡΕΣ

6.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαλούκος, Στάθης. Ιστορία του κινηματογράφου. Αθήνα: Αιγόκερως, 2003

6.2 ΙΣΤΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.cinemascope.gr/special/bios/kubrick04.shtml>

<http://www.cinemascope.gr/movies/70s/clockworkorange.shtml>

<http://korydallos-cinemaclub.gr/index.php/featured-articles/215-o-ekkentrikos-kai-idiofyhs-stanley-kioubrik>

<http://www.capital.gr/news.asp?id=1017064>

<http://korydallos-cinemaclub.gr/index.php/featured-articles/215-o-ekkentrikos-kai-idiofyhs-stanley-kioubrik>

<http://www.capital.gr/news.asp?id=1017064>

6.3 ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Εικόνα 1 : <http://www.wallsave.com/wallpaper/1366x768/clockwork-orange-alex-malcolm-272456.html>

Εικόνα 2:

http://therabbitfilm.files.wordpress.com/2011/11/a_clockwork_orange_wallapper_by_nomiz2k.jpg

Εικόνα 3: <http://nonamemovieblog.wordpress.com/2012/04/25/directed-viewing-exhaustive-social-commentary-of-a-clockwork-orange/>

Εικόνα 4: <http://lefobserver.blogspot.gr/2010/03/stanley-kubrick>